

Looking for a husband with EU passport

EVROORIENTALIZEM

Interaktivni projekt srbske umetnice Tanje Ostojić, 2000–2005, foto Borut Krajnc © Tanja Ostojić, <http://www.europe.culturebase.net/>

**Please send your applications to hottanja@hotmail.com
Do not hesitate to contact me with any further questions or details**

Evroorientalizem

»Evroorientalizem« je skovanka, ki se po eni strani opira na Saidovo in na njem temelječe študije o orientalizmu, po drugi pa na novejša študija Balkana, ki so poudarile potrebe po hkratni distanciaciji in rekonceptualizaciji samega Saidovega koncepta. Balkanizem, tako pravijo novejša študija, postaja ekvivalent za neko specifično polje raziskovanja, ki je še bolj kot bližnji Orient »notranji drugi« Evrope. Medtem ko je Said definiral bližnji Orient kot »intimno tujost« Evrope in na tej podlagi konstituiral polje svojega raziskovanja, so novejša študija o Balkanu svoje področje raziskovanja konstituirale skozi definicijo »zunanje notranjosti« ali »tuje notranjosti«, kot liminalno področje med »pravo« Evropo in Orientom, da bi ponazorile, da orientalizem in balkanizem nikakor nista ista zadeva.

Kar naj bi pričujoči tematski blok *Časopisa za kritiko znanosti* podal izvirnega v polje že obstoječih teorij, je poskus zajetja geografskega, političnega in kulturnega prostora, ki ga pomenijo države pri vključevanju in intenzivnejšem povezovanju s »pravo« Evropo. Področje »balkanizma« torej tu razširjamo na Balkan in Vzhodno Evropo, zato je nujno, da to polje imenujemo »evroorientalizem«. Da bi lahko naznačili in teoretsko zamejili področje našega raziskovanja, smo namreč poskušali skovati koncept, ki bi lahko zaobjel tako Balkan kot države nekdanjega »Vzhodnega bloka«. Zato smo se oprli na tradicijo balkanizma in orientalizma in se hkrati od nje distancirali s konceptom »evroorientalizma«, katerega primarni cilj ni le prikaz imaginarnih reprezentacij, ki omenjeni prostor vzhodne in jugo-vzhodne Evrope poskuša (post)kolonializirati na »mehak« način, temveč tudi prikaz konkretnih, materialnih mehanizmov širitve Evropske unije. Ti mehanizmi imajo namreč svojo specifiko, po kateri se razlikujejo tako od mehanizmov kolonialnega obdobja (bolj ali manj nasilna kolonizacija) kot od mehanizmov postkolonialnega obdobja (ekonomska kolonizacija), saj pomenijo načine, kako te države vpeti v »prostovoljno odvisnost«. Hkrati s tem pa koncept »evroorientalizma« ne želi prikazati zgoraj izpostavljenih reprezentacij in materialnih mehanizmov kot onipotentne, stabilne, nespremenljive, temveč kot vedno že izpostavljene raznim upornim praksam in diskurzom, ki obstoječe reprezentacije in mehanizme prisilijo k adaptaciji in spremembam.

Eden prvih korakov pri osmišljanju evroorientalizma je torej zagotovo premislek o specifičnosti in drugačnosti evroorientalizma od drugih oblik neokolonialnih oblastno-vednostnih odnosov, ki so omogočani, vzpostavljeni, utrjeni in ohranjeni skozi diskurze in druge različne »mehkejš« oblike oblastnih mehanizmov.

Prva ključna razlika glede na situacijo nekdanje kolonije zahodnih imperialnih sil je ta, da je na območju Balkana in širše Vzhodne Evrope pravzaprav ravno nasproten položaj, saj se samopercepcija lastne pozicije in percepcija EU s strani prebivalcev Vzhodne Evrope in Balkana v veliki meri sklada s percepcijo EU o prebivalcih tega območja. Skratka, samopredstave in predstave o drugem na točki evroorientalizma sovpadajo: EU ima balkanske in vzhodnoevropske države za »evroorientalistične«, same te države pa se, prav tako, imajo za »evroorientalistične«. Sistem reprezentacij v okviru evroorientalističnega diskurza je, sledeč tej predpostavki, deloval, še preden je EU ta območja inkorporirala v okvir njenih političnih in ekonomskih oblastnih mehanizmov, saj le od tod lahko razumemo vso »eu-forijo« vstopanja v EU, ki praviloma spremlja vse države pristopnice ob vstopu.

Druga ključna razlika je, da Evropska unija ne nastopa kot klasična imperialna metropola: njen supranacionalni status ji v procesih specifične neokolonizacije Balkana in Vzhodne Evrope namreč daje zelo specifičen položaj, predvsem v povezavi s samodefinicijo in sposobnostjo vpisa te skrajno pozitivne samodefinicije v družbeno in politično balkanskih in vzhodnoevropskih držav. V prevladujočih diskurzih EU se sama geopolitična tvorba EU v večini primerov prikazuje kot ena z Evropo, dojema se kot imaginaren geografsko-družbeno-kulturni konglomerat samih »pozitivnih« atributov. EU tako uzurpira poimenovanje celotne celine za poimenovanje sebe, to pa počne s tem, da koncept očisti vsakršne »negativne« konotacije. Takšno samoosmišljanje EU pa ima posledice za imaginacijo vse celine. Z izjemo Rusije, ki do določene mere kljubuje hegemoniji »evroorientalističnega« diskurza, je EU hegemonizirala evropski javni prostor oz. imaginacijo tako elit kot državljanov balkanskih in vzhodnoevropskih držav do te mere, da vse hlepijo po članstvu v njej, po laskavem predikatu »evropskosti«, ki naj bi se ga lahko nadejale vse države članice. Še več, samo zavračanje EU v hegemoniziranem političnem diskurzu pomeni zavračanje »evropskosti« in sprejemanje »orientalnosti«, »nerazvitosti«, »pomanjkljivosti« v končni instanci »barbarstva«. Geslo? Malce abruptno parafrazirajoč Marxa: »Prihodnost Balkana in Vzhodne Evrope je ali evropska ali barbarska.«

Glede na vprašanje »metod« neokolonialnega procesa »evropeizacije« ima položaj EU še eno ključno »prednost«, namreč manko zgodovinske prtljage. Kot relativno nova integracija, vzpostavljena na ruševinah druge svetovne vojne, EU nima zgodovinske izkušnje neposredne dominacije in izkoriščanja »evroorientalnih« območij. EU torej, tako v lastni, predvsem pa v imaginaciji držav Vzhodne Evrope in Balkana, nastopa kot »otok blaginje«, »miru«, »demokracije« in »univerzalnosti«, območje, »očiščeno« nasilne evropske zgodovine minulega stoletja. In to kljub dejstvu, da EU sestavljajo in povečini vodijo nekdanje evropske imperialne sile in da je bila eden glavnih implicitnih ciljev združevanja ohranitev geopolitične moči teh istih držav. EU kot »otok dobrega« se tako rekoč *ex-nihilo* pojavi v imaginaciji vseh, predvsem kot refleksija svoje lastne pozicije v svetu. Skratka, gre za izjemno uspešno »evropsko« potlačitev imperialistične zgodovine EU.

Zgornja opredelitev konteksta evroorientalizma se sicer dotakne le imperializma imaginacije, kar pa ne pomeni, da se njen dosežek konča s tem. Ravno tako pomemben je namreč kompleksen proces politično-ekonomskih oblastnih odnosov, ki so se razvili v zadnjih dveh desetletjih in so druga ključna komponenta evroorientalizacije območja Balkana in Vzhodne Evrope

s strani EU, komponenta, ki je nujno potrebna hkrati z imperializmom imaginacije. Posledica hegemonizacije evropske politične imaginacije s strani EU po propadu Vzhodnega bloka je bila vzpostavitev številnih dvostranskih pogodb med EU in nekdanjimi socialističnimi državami, ki so te države vezale v specifično obliko odnosov odvisnosti. EU in njeni ekonomski, politični in družbeni akterji so namreč za razliko od ZDA, ki še danes velja za »kapitalistično mašinerijo brez obraza«, v imaginaciji nekdanjih socialističnih držav dojeti kot nekakšen »kapitalizem s človeškim obrazom«.

Pri vzpostavljanju odnosov pa ne smemo zanemariti pomembne vloge, ki so jo pri tem igrali predvsem ameriški svetovalci in vlada ZDA. Ti so s svojimi priporočili/navodili, podprtimi s finančno močjo IMF in Svetovne banke, ki je bila za delovanje držav Vzhodnega bloka nujna, in s privolitvijo elit vzpostavili neoliberalne režime proste trgovine, liberalizacije, privatizacije in splošne omejitve državne uprave in državne porabe. S tem so vzpostavili teren za gospodarsko odvisnost vzhodnoevropskih držav od EU. Podjetja EU so namreč množično vstopila v države, katerih gospodarstvo je bilo zaradi aplikacije neoliberalnih gospodarskih politik razvrednoteno. Kljub takšnemu oportunističnemu pa so bila podjetja iz EU kot tudi sama EU sprejeta kot rešitelji. Medtem ko so ZDA še do danes veljale za »kapitalistično mašinerijo brez obraza«, EU v imaginaciji nekdanjih socialističnih držav pomeni nekakšen »kapitalizem s človeškim obrazom«.

V tem kontekstu moramo osmišljati tudi širjenje EU, ki jo razumemo kot določen izbor držav Vzhodne Evrope in Balkana, katerih tesnejša politična in ne le ekonomska integracija koristi geopolitičnemu položaju EU, hkrati s tem pa ne zamaje, ali vsaj ne v preveliki meri, zahodnoevropske imaginacije EU, saj pomeni najbolj očitno povezanost imperializma imaginacije in oblastnih mehanizmov, ki skupaj vzpostavljajo specifično zbirko diskurzov, disciplinarnih in normalizirajočih praks, katerih rezultat je nenehno vpisovanje razlike med »pravo«, tj. Zahodno Evropo, materializirano v EU, ter »Vzhodno Evropo« in Balkanom. Kljub arbitrarnosti širitve (pogoji članstva so spremenljivi in njihova trdnost ni vezana na predpristopno pogodbo) in njene temporalne nedoločenosti (proces se lahko vleče v nedogled kot pri Turčiji) pa nam ravno »evroorientalizem« lepo ilustrira tezo o liminalnem področju oz. o »tuji notranjosti« območja Balkana in Vzhodne Evrope, ki so, v nasprotju z drugimi »Drugimi« Evrope vsaj pogojno pripuščeni v zamišljeno skupnost Evropske unije. In njen pogoj je ravno v tem, da se »evroorientalizem« prej ali slej »reši« »orientalnega« in postane zgolj ... »evrizem«.